

Artur Kulik

WYSTĘPOWANIE ZJAWISKA STALKINGU NA ŚWIECIE

The phenomenon of stalking in the world

Stalking rozumiany jako „nękanie”, zarówno jako pojęcie, jak i utożsamiane z nim obecnie zjawisko, istniał od wieków, jednakże – jak pokazuje historia wielu państw – dopiero głośne i tragiczne w skutkach zdarzenia końca XX w. spowodowały, że zaczęto łączyć ze sobą te dwa elementy, szukając prawnej ochrony dla wzrastającej liczby jego ofiar. Dotychczas bowiem, jeżeli sprawca swoim zachowaniem nie wypełniał znamion innego czynu karalnego przewidzianego w obowiązujących przepisach, brak regulacji penalizujących nękanie skutecznie uniemożliwiał jakkolwiek pomoc prawną ofierze stalkera.

W ciągu ostatnich trzydziestu lat angielskie słowo *stalking*, niemające pejoratywnego znaczenia, przestało być neutralnym pojęciem nomenklatury myśliwskiej (odnosiło się do myśliwych, kłusowników oraz zwierząt śledzących w ukryciu lub podkradających się do swojej ofiary), a nabrało kryminalnych konotacji, oznaczając: *harass or persecute (someone) with unwanted and obsessive attention*, co można tłumaczyć jako gnębienie/nękanie lub prześladowanie/szykanowanie kogoś poprzez obsesyjne i niepożądane poświęcanie mu uwagi (definicja słowa *stalk* wg *Oxford English Dictionary*)¹. Na początku lat 90. XX w. media anglosaskie zaczęły używać terminu *celebrity stalkers* w stosunku do ludzi, którzy prześladowali lub nękali znane osobistości, np. amerykańskiego baseballistę Eddiego Waitkusa, muzyka Johna Lennona oraz aktorkę Jodie Foster, której nękanie zakończyło się próbą zamachu na prezydenta Stanów Zjednoczonych Ronalda Reagana².

Generalnie w światowej literaturze przedmiotu przyjmuje się, że prekursorem zdefiniowania i penalizacji stalkingu jako przestępstwa był stan Kalifornia w USA, gdzie w 1991 r. wszedł w życie pierwszy przepis antystalkingowy, który

¹ *Oxford Dictionaries Online* dostępne na stronie internetowej <http://oxforddictionaries.com/>.

² R. Meloy, L. Sheridan, J. Hoffman, *Stalking, Threatening, and Attacking Public Figures: A Psychological and Behavioral Analysis*, Oxford University Press, New York 2008, s. 86, 520; M. Pathe, *Surviving Stalking*, Cambridge University Press, Cambridge 2002, s. 23; R. Meloy, *The Psychology of Stalking: Clinical and Forensic Perspectives*, Academic Press, San Diego 1998, s. 20–21.

zapoczątkował ideę przeciwdziałania temu procederowi w innych krajach. Chronologicznie jednak pierwszeństwo należy przyznać Danii, już w 1933 r. uchwaliła ona bowiem prawo antystalkingowe w swoim kodeksie karnym, stanowiące tak naprawdę kodyfikację praktyki policji, która wykorzystywała przepis zaproponowany w projekcie kodeksu karnego już w 1912 r.³ Duński przepis, być może jako zbyt nowatorski, nie wywarł jednak praktycznie żadnego wpływu na późniejszą kryminalizację omawianego zjawiska w innych krajach.

Dopiero popełnione w latach 80. w Kalifornii zabójstwo aktorki Rebeci Schaeffer, a także oceniana *ex post* z perspektywy tej sprawy jako stalking próba zabójstwa początkującej aktorki Theresy Saldany i wielokrotne zabójstwa dokonane przez Richarda Farleya po długoletnim nękanu współpracownicy, a następnie przyjęty w ich efekcie w kodeksie karnym stanu Kalifornia przepis antystalkingowy, zwróciły uwagę innych stanów, a potem świata, na zjawisko nękania oraz potrzebę jego zdefiniowania i penalizacji⁴.

Przepis kodeksu karnego stanu Kalifornia wszedł w życie 1 stycznia 1991 r. i pierwotnie brzmiał następująco: „Każdy, kto z zamiarem, złośliwie oraz wielokrotnie śledzi lub prześladowa drugą osobę, oraz każdy, kto składa realną groźbę z zamiarem wywołania u tej osoby uzasadnionej obawy o jej życie lub znacznego uszczerbku na zdrowiu, jest winny przestępstwa stalkingu, zagrożonego karą pozbawienia wolności w więzieniu hrabstwa, na okres nie dłuższy niż rok, albo karą grzywny w wysokości nie większej niż tysiąc dolarów, albo karą zarówno pozbawienia wolności, jak i grzywny” (tłumaczenie własne)⁵. Pierwsza treść przepisu odwoływała się zatem do realnej groźby śmierci lub uszkodzenia ciała, którą w kolejnych nowelizacjach zamieniono na realną groźbę z zamiarem wywołania u ofiary uzasadnionej obawy o jej bezpieczeństwo, co pozwoliło do stalkingu zaliczyć także groźby chociażby kidnapingu. Początkowo przestępstwo stalkingu było traktowane tylko jako występpek, obecnie – w zależności od czynu – może być występkiem lub zbrodnią (w rozumieniu prawa stanu Kalifornia). W kolejnych nowelizacjach rozszerzono także przepis o bezpieczeństwo członków rodzi-

³ R. Meloy, A. Felthous, *Introduction to this Issue: International Perspectives on Stalking*, „Behavioral Sciences & the Law” 2011, t. 29, nr 2, s. 139; Modena Group on Stalking, *Protecting Women From the New Crime of Stalking: a Comparison of Legislative Approaches within the European Union*, University of Modena and Reggio Emilia, 2007, dostępne pod adresem internetowym: http://www.antiviolenzadonna.it/menu_servizio/documenti/studi/id204.pdf (z 9.09.2012 r.), s. 79.

⁴ J. Douglas, A.W. Burgess, A.G. Burgess, and R.K. Ressler, *Crime Classification Manual: A Standard System for Investigating and Classifying Violent Crimes*, Jossey-Bass, San Francisco 2006, s. 369–371; R.L. Snow, *Stopping A Stalker: A Cop's Guide To Making The System Work For You*, Perseus, Cambridge (USA) 1998, s. 119–122; D.A. Pinais, *Stalking: Psychiatric Perspectives and Practical Approaches*, Oxford University Press, New York 2007, s. 230–231.

⁵ C.B. Gregson, *California's Antistalking Statute: The Pivotal Role of Intent*, „Golden Gate University Law Review” 1998, t. 28 (2), Women's Law Forum Article 4, s. 13–14.

ny i podwyższono wymiar kary. Nieco jednak ironiczny wydaje się fakt, że przepis ten, mimo iż wprowadzony na skutek śmierci Rebeki Schaffer i ataku na Theresę Saldanę, nawet gdyby obowiązywał czasie, gdy doszło do obu zdarzeń, nie uchroniłby aktorek, gdyż sprawcy swoim zachowaniem nie wypełniliby jego znamion (ofiary nie miały bowiem świadomości, że są nękanie, nie naruszono ich prywatności i nie odczuwały negatywnych skutków działań swoich sprawców aż do momentu ataku).

Przed wprowadzeniem pierwszych przepisów antystalkingowych trwała żywa dyskusja zwolenników wprowadzenia odrębnego przepisu kryminalizującego stalking i przeciwników uważających, że wystarczy dostosować obowiązujące przepisy do nowego zjawiska. Jednak w efekcie zmian w kalifornijskim prawodawstwie kolejne stany USA zaczęły tworzyć własne przepisy antystalkingowe i do końca 1993 r. wszystkie posiadały już odpowiednią legislację, czy to w postaci odrębnych przepisów, czy też jako odmianę przestępstwa napastowania⁶. Generalnie zarówno w Kalifornii, jak i w pozostałych stanach uznaje się, że na przestępstwo stalkingu składają się co najmniej dwie czynności sprawcy⁷.

Jak się okazało, niektóre ze stanów wprowadziły jednak na tyle nieprecyzyjne przepisy – np. w stanie Oregon za stalking można było uznać bliżej niezdefiniowane zachowanie określone jako „bez uzasadnionego powodu” – że zarzucano im niekonstytucyjną nieostrość regulacji⁸. By zapobiec tego typu podejrzaniom, amerykański Narodowy Instytut Sprawiedliwości stworzył w 1996 r. modelowy kodeks przepisów antystalkingowych (*Model Anti-Stalking Code for the States*), mający służyć jako wzór do ujednoczenia przepisów poszczególnych stanów oraz rozpatrywania wszelkiego rodzaju aspektów prawnych związanych ze stalkingiem⁹. Do najważniejszych założeń tego kodeksu można zaliczyć traktowanie stalkingu jako zbrodni, omówienie koncepcji lęku, zamiaru czy realnej groźby, a także dostosowanie kary do wagi popełnionego czynu¹⁰.

Pomimo jednak próby standaryzacji obecnie wciąż istnieją różnice w poszczególnych stanach w zakresie przepisów antystalkingowych. Przykładowo przepis stanu Michigan wyróżnia wprowadzony celem uniknięcia zarzutów niekonstytucyjności katalog czynności wypełniających znamiona stalkingu, obejmujący m.in. śledzenie ofiary, przebywanie bez celu w pobliżu miejsca jej

⁶ B.S. Fisher, S.P. Labs, *Encyclopedia of Victimology and Crime Prevention*, SAGE Publications, Thousand Oaks 2010, s. 907.

⁷ Opinia sądu wyższego rzędu hrabstwa San Diego w stanie Kalifornia z dnia 27 maja 1994 r., *People v. Heilman* (1994) 25 Cal.App.4th 391, dostępna na stronie internetowej: <http://www.lawlink.com/research/caselevel3/71418> (data dostępu 28.03.2014 r.).

⁸ Wyrok sądu apelacyjnego stanu Oregon z 3 maja 1995 t. w sprawie *Oregon v. Norris-Romine* (1995) 894 P.2d 1221, dostępna na stronie internetowej: http://or.findacase.com/research/wfrmDocViewer.aspx/xq/fac.19950503_0041049.OR.htm/qx (data dostępu 28.03.2014 r.).

⁹ B.S. Fisher, S.P. Labs, op. cit., s. 907–908.

¹⁰ C.B. Gregson, op. cit., s. 22–23.

zamieszkania, inwigilację, przekazywanie ofercie treści obraźliwych¹¹. Przepis stanu Kalifornia wyróżnia natomiast określenie „realna groźba”, które miało ograniczyć możliwość zaliczenia do przestępstwa nękania stosunkowo niegroźnych zachowań (jak groźenie podczas kłótni pod wpływem emocji), jednakże spowodowało liczne problemy merytoryczne związane z faktem, iż w niektórych przypadkach ofiara może czuć obawę nawet przed groźbą niemożliwą do spełnienia (np. groźba użycia materiałów wybuchowych, do których sprawca nie ma dostępu i których nie potrafi obsługiwać), i proceduralne, ofiara musi bowiem czekać, aż sprawca złoży taką groźbę, by móc szukać pomocy u organów ścigania. Interesujący był też pierwotny przepis stanu Wirginia Zachodnia, który ograniczał krąg ofiar stalkingu do osób, które wcześniej były w konkubinacie lub tworzyły bliski związek ze sprawcą¹². W części stanów prawnie irrelevantny jest zamiar sprawcy, by wywołać u ofiary strach czy uczucie zagrożenia, natomiast decydujące są odczucia ofiary w stosunku do zachowania sprawcy. W trzynastu stanach decyduje fakt, czy dane zachowanie sprawcy wywołałoby strach lub poczucie zagrożenia u racjonalnej osoby, a w pięciu istotne są subiektywne odczucia ofiary. Znowelizowany modelowy kodeks antystalkingowy z 2007 r. zalecał wszystkim stanom wprowadzenie systemu uwzględniającego odczucia i reakcje racjonalnej osoby jako ofiary przestępstwa stalkingu. Powoływano się na przypadek, gdy stalker wręcza swojej ofercie 12 róż, co nie wzbudziłoby lęku u racjonalnej osoby, jednakże jeśli wcześniej stalker powiedział swojej ofercie, iż wręczy jej 12 róż w dniu, w którym ją zabije, to w takich okolicznościach racjonalna osoba odczułaby lęk przed tym czynem¹³. Rozbieżność między poszczególnymi stanami istnieje również w zakresie kar za przestępstwo stalkingu, przykładowo w Wirginii Zachodniej maksymalna kara to 12 miesięcy pozbawienia wolności, a w stanie Illinois 7 lat¹⁴. Brak jest również zgodności między stanami co do ciężaru gatunkowego tego przestępstwa, w związku z czym w piętnastu stanach stalking popełniony przez sprawcę po raz pierwszy jest zbrodnią, a w trzydziestu czterech jest

¹¹ Kodeks karny stanu Michigan – Act 328 of 1931 – Section 750.411h dostępny na stronie internetowej:

<http://www.legislature.mi.gov/%28S%28jcoxpjv4qu32nuzqmzieyin%29%29/mileg.aspx?page=getobject&objectname=mcl-750-411h&query=on&highlight=stalking> (data dostępu 26.03.2014 r.).

¹² R.N. Miller, *Stalk talk: a first look at anti-stalking legislation*, „Washington & Lee Law Review” 1993, t. 50 (3), s. 1315.

¹³ The Model Stalking Code Revised (2007) dostępny pod adresem internetowym: <http://www.victimsofcrime.org/docs/src/model-stalking-code.pdf?sfvrsn=0> (data dostępu 29.03.2014 r.).

¹⁴ Kodeks karny stanu Illinois – 720 ILCS 5/12-7.3.-7.5 dostępny na stronie internetowej: <http://www.victimsofcrime.org/our-programs/stalking-resource-center/stalking-laws/criminal-stalking-laws-by-state/Illinois> (data dostępu 29.03.2014 r.).

nią dopiero w przypadku powtórnego jego popełnienia, natomiast w stanie Maryland zawsze jest tylko występkiem¹⁵.

Od 1996 r. przekroczenie granicy stanowej w celu nękania drugiej osoby jest przestępstwem federalnym ściganym na podstawie amerykańskiej ustawy o ukaraniu i powstrzymaniu stalkingu (Title 18 USC Section 2261). Dotyczy ono osób, które w racjonalny (a więc nie subiektywny) sposób obawiają się o swoje życie lub poważnego uszkodzenia swojego ciała, a także gdy obawiają się o życie lub poważne uszkodzenie ciała członka swojej rodziny. Stalking na poziomie federalnym jest zagrożony karą do 5 lat pozbawienia wolności za samo nękanie, do 10 lat pozbawienia wolności za stalking z użyciem broni niebezpiecznej lub w przypadku poważnego uszkodzenia ciała, do 20 lat pozbawienia wolności, jeśli w wyniku stalkingu nastąpiło trwałe oszpecenie lub uszkodzenie ciała zagrażające życiu, oraz karą dożywocia, jeśli w jego wyniku doszło do śmierci ofiary¹⁶. Przepis ten nie będzie zatem miał zastosowania w przypadku wielu typowych czynności stalkingowych, takich jak chociażby częste telefonowanie sprawcy do ofiary.

Przyjęcie w USA przepisów antystalkingowych pociągnęło za sobą ustalenie też pewnych kontratypów wyłączających możliwość uznania za stalking działań podejmowanych przy okazji protestów pracowniczych (w Kalifornii), przy demonstracjach, przez dziennikarzy i prywatnych detektywów (w innych stanach), co było konieczne ze względu na fakt, że część czynności wykonywanych przez przedstawicieli tych zawodów wypełnia znamiona stalkingu, jednakże jest społecznie akceptowalna.

Państwem, które jako drugie, zaraz po Stanach Zjednoczonych, wprowadziło odrębne przepisy dotyczące nękania, była Kanada, w której problem stalkingu zyskał rozgłos po serii zabójstw związanych z wcześniejszym nękaniami ofiar w latach 1991–1993¹⁷. Do tego momentu sprawca stalkingu mógł m.in. zostać oskarżony o zastraszanie, grożenie, wykonywanie nieprzywitoitych telefonów czy też naruszenie własności w godzinach nocnych¹⁸. Pierwszego sierpnia 1993 r. do kanadyjskiego Kodeksu karnego wprowadzono artykuł 264 dotyczący tzw. *criminal harassment*, czyli przestępczego napastowania, który – w odróżnieniu od

¹⁵ Kodeks karny stanu Maryland – § 3-801-805, dostępny na stronie internetowej: <http://www.victimsofcrime.org/our-programs/stalking-resource-center/stalking-laws/criminal-stalking-laws-by-state/Maryland> (data dostępu 30.03.2014 r.).

¹⁶ R. Meloy, *The Psychology...*, op. cit., s. 35–36.

¹⁷ B.A. MacFarlane, *People who stalk other people*, dostępne na stronie internetowej: <http://www.canadiancriminallaw.com/articles/articles%20pdf/People%20who%20Stalk%20People.pdf>, s. 7 (data dostępu 11.09.2013 r.).

¹⁸ *A Handbook for Police and Crown Prosecutors on Criminal Harassment* (2004), dostępna pod adresem: <http://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/cj-jp/fv-vf/har/toc-tdm.html>, s. 1 (data dostępu 31.03.2014 r.).

amerykańskiego – uczynił stalking od razu przestępstwem federalnym¹⁹. Przepis ten podszedł nowatorsko do problematyki odczuwania lęku przez ofiarę i już w 1993 r. spełniał zalecenia amerykańskiego modelowego kodeksu antystalkingowego z 2007 r., by łączyć odczucia i reakcje racjonalnej osoby jako ofiary przestępstwa stalkingu²⁰. Interesujące jest przyjęte rozwiązanie polegające na użyciu sformułowania „powtarzający się” w kontekście śledzenia oraz komunikowania się sprawcy z ofiarą, co oznacza konieczność co najmniej dwukrotnego dokonania tych czynności przez stalkera, natomiast przy dręczeniu, obserwowaniu i podejmowaniu działań niebezpiecznych nie wprowadzono już wymogu ilościowego, co umożliwiłoby skazanie sprawcy za jednokrotne dokonanie którejs z tych czynności. Koncepcja ta stanowi wyjątek wśród przepisów antystalkingowych z pozostałych krajów świata, czyniąc z przepisu kanadyjskiego jeden z dwóch najbardziej surowych przepisów antystalkingowych na świecie (poza belgijskim), dający pokrzywdzonemu możliwość podjęcia działań prawnych w zasadzie natychmiastowo po jednokrotnym tego typu działaniu przez sprawcę. W przypadku dręczenia czy podejmowania przez sprawcę działań niebezpiecznych takie podejście kanadyjskiego prawodawcy wydaje się uzasadnione ze względu na możliwy ciężar gatunkowy tych czynów, zastrzeżenie natomiast może budzić jednokrotne obserwowanie ofiary lub osoby jej znanej jako zbyt surowa przesłanka wystarczająca dla skazania za stalking.

Kolejnym państwem, które wprowadziło przepisy antystalkingowe do swojego prawodawstwa, była Australia; tu również głównym powodem zmian w prawie były tragiczne wydarzenia związane z nękaniami i chęć chronienia jego ofiar, przy czym nie bez znaczenia była też bliskość kulturowa ze Stanami Zjednoczonymi i Kanadą²¹. Pierwszym australijskim stanem, który to uczynił, był Queensland w listopadzie 1993 r., a do 1995 r. wszystkie stany Australii przyjęły przepisy w tym zakresie²². W większości stanów Australii – tak jak w USA – konieczne jest dokonanie przynajmniej dwóch czynności wchodzących w zakres *stalkingu*, lecz w Nowej Południowej Walii oraz w Tasmanii, podobnie jak częściowo w przepisie kanadyjskim, brakuje określenia liczby czynów koniecznych do zrealizowania znamion stalkingu²³. Ciekawe rozwiązanie zawiera przepis sta-

¹⁹ C. Forell, *The Meaning of Equality Sexual Harassment, Stalking, and Provocation in Canada, Australia, and the United States*, „Thomas Jefferson Law Review” 2006, t. 28, nr 151, s. 159.

²⁰ B.A. MacFarlane, op. cit., s. 43.

²¹ M. Goode, *Stalking: Crime of the Nineties?* (1995), dostępny na stronie internetowej: http://www.aic.gov.au/media_library/publications/proceedings/27/goode.pdf (data dostępu 11.09.2013 r.).

²² E. Ogilvie, *Stalking: Legislative, Policing and Prosecution Patterns in Australia*, Australian Institute of Criminology, Canberra 2000, s. 6; S.M. Bausch, *Stalking in Australia – From Past to Present*, GRIN Publishing, Santa Cruz 2004, s. 4.

²³ New South Wales Crimes (Domestic and Personal Violence) Act 2007 No 80, dostępny na stronie internetowej:

<http://www.legislation.nsw.gov.au/fullhtml/inforce/act+80+2007+cd+0+N> (data dostępu

nu Queensland, który uznaje za stalking dokonanie jednej czynności przez sprawcę, jeśli jest ona rozciągnięta w czasie, co dawałoby ofierze możliwość szukania ochrony prawnej w przypadku np. całonocnego śledzenia lub kilkunastogodzinnej obserwacji przez sprawcę²⁴. Skupienie się na intencji sprawcy zmierzającego do wywołania u ofiary strachu, poczucia zagrożenia lub innych niechcianych emocji, z pominięciem odczuć ofiary (które uwzględnia tylko przepis stanu Queensland), jest cechą charakterystyczną dla prawie całego ustawodawstwa australijskiego i powoduje, że sprawca może odpowiadać za przestępstwo stalkingu bez względu na to, czy ofiara zdawała sobie sprawę z faktu, iż jest nękana, oraz bez względu na poniesione skutki²⁵. Dzięki temu ofiara, której przykładowo robiono zdjęcia bez jej wiedzy i zgody, także jest chroniona. Kary w poszczególnych stanach generalnie wynoszą od 2 do 8 lat pozbawienia wolności, z wyjątkiem Tasmanii, gdzie możliwe jest orzeczenie kary aż do 21 lat pozbawienia wolności, oraz stanu Wiktorii, gdzie w razie wydania wyroku przez sąd wyższej instancji kara musi wynosić 10 lat pozbawienia wolności (w przypadku sądu niższej instancji do 2 lat pozbawienia wolności)²⁶. Są to najwyższe wymiary kary za stalking na świecie. Warto jeszcze wspomnieć o prawodawstwie Nowej Południowej Walii, gdzie oddzielnym przestępstwem jest zbieranie danych osobowych funkcjonariuszy organów ścigania, jeśli mogą one być wykorzystywane do m.in. stalkingu danej osoby²⁷.

Wprowadzanie przepisów antystalkingowych w kolejnych krajach anglosaskich przyczyniło się do tego, że również w Wielkiej Brytanii zaczęto rozważać konieczność przyjęcia odrębnych przepisów penalizujących stalking. W odróżnieniu jednak od Stanów Zjednoczonych, Kanady oraz Australii, w przypadku Wielkiej Brytanii brakowało pojedynczych, głośnych spraw, które zapoczątkowałyby ofensywę medialną domagającą się nowego przepisu. Duży natomiast wpływ na wprowadzenie przepisu antystalkingowego miały, oprócz prasy „tabloidowej” opisującej przypadki stalkingu wśród znanych osób, członków rodziny królewskiej i zwykłych obywateli, także działania podjęte przez organizacje pozarządo-

28.03.2014 r.); Tasmania Criminal Code Act 1924 – Sect 192, dostępny na stronie internetowej:

http://www.austlii.edu.au/cgi-bin/sinodisp/au/legis/tas/consol_act/cca1924115/sch1.html?stem=0&synonyms=0&query=stalking (data dostępu 29.03.2014 r.).

²⁴ Queensland Criminal Code Act 1899 Sect 359B, dostępny na stronie internetowej: http://www.austlii.edu.au/au/legis/qld/consol_act/cc189994/s359b.html (data dostępu 30.03.2014 r.).

²⁵ I. Dussuyer, *Is Stalking Legislation Effective in Protecting Victims*, Paper presented at the Stalking: Criminal Justice Responses Conference convened by the Australian Institute of Criminology and held in Sydney 7–8 December 2000 s. 34.

²⁶ Tasmania Criminal Code Act 1924 – Sect 192; Victoria Crimes Act 1958 – Sect 21A, dostępny na stronie internetowej:

http://www.austlii.edu.au/au/legis/vic/consol_act/ca195882/s21a.html (data dostępu 30.03.2014 r.).

²⁷ New South Wales Crimes (Domestic and Personal Violence) Act 2007 No 80.

we założone przez ofiary tego procederu lub przez członków ich rodzin. Do najważniejszych należały National Anti-Stalking and Harassment Support Association (Narodowa Organizacja Wsparcia Przeciwko Stalkingowi oraz Molestowaniu), założona przez Evonne Von Heussen, która sama przez 17 lat była ofiarą stalkera, a także Suzy Lamplugh Trust (Powiernictwo Suzy Lamplugh), założone przez matkę ofiary stalkingu²⁸. W okresie poprzedzającym wprowadzenie odpowiedniej ustawy ofiary mogły chronić się przed niektórymi przypadkami stalkingu na podstawie przepisów *Telecommunications Act* (Ustawa Telekomunikacyjna) z 1984 r., który traktował jako występki wszelkie czynności związane z niewłaściwym wykorzystaniem urządzeń telekomunikacyjnych (m.in. wysyłanie za ich pomocą wiadomości uważanych za obsceniczne lub obraźliwe, powodowanie niepokoju fałszywymi wiadomościami) oraz na podstawie *Malicious Communications Act* (Ustawa Dotycząca Złośliwej Komunikacji) z 1988 r., który przewidywał odpowiedzialność karną m.in. za wysyłanie gróźb, treści obraźliwych w postaci listów, komunikacji elektronicznej lub innej, a także jeśli dana wiadomość wywołuje lęk lub niepokój u drugiej osoby²⁹. Dotychczasowe przepisy, podobnie jak w innych krajach, okazały się jednak niewystarczające i Anti-Stalking and Harassment Support Association rozpoczęła kampanię postulującą wprowadzenie przepisu antystalkingowego już w 1993 r., jednakże dopiero w 1996 r. Parlament wprowadził odpowiednie ustawodawstwo, uchwalając *The Protection from Harassment Act* (ustawa chroniąca przed nękaniami – termin *harassment*, pomimo zbliżonego znaczenia do słowa *stalking*, ma szerszy zakres i odnosi się do większej liczby zachowań), który zaczął obowiązywać na terenie Anglii i Walii 16 czerwca 1997 r.³⁰

Regulacja brytyjska, w przeciwieństwie do analogicznych przepisów w Stanach Zjednoczonych, Australii i Kanadzie, swym zakresem wykracza poza samo przestępstwo stalkingu i dotyczy także czynów rasistowskich czy też zachowania sąsiadów naruszających dobre obyczaje. Za punkt odniesienia dla oceny faktu, czy sprawca powinien zdawać sobie sprawę, że jego czyny można uznać za nękanie, przyjęto nieprecyzyjne kryterium nakazujące badać, czy racjonalna osoba uznałaby daną czynność za nękanie, co powoduje, że sędziowie w Wielkiej Brytanii samodzielnie decydują, czy uznać dane zachowanie za nękanie³¹. Jest to

²⁸ A–Z of legislation – Protection from Harassment Act 1997, dostępny na stronie internetowej:

<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/libertycentral/2009/jun/01/liberty-central-protection-harassment> (data dostępu 30.03.2014 r.).

²⁹ Telecommunications Act 1984 – Sect 43, dostępny na stronie internetowej:

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/12/section/43> (data dostępu 30.03.2014 r.);

Malicious Communications Act 1988, dostępny na stronie internetowej:

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/27> (data dostępu 30.03.2014 r.).

³⁰ J. Harris, *An evaluation of the use and effectiveness of the Protection from Harassment Act 1997*, Research, Development and Statistics Directorate, Home Office, London 2001, s. 3.

³¹ M. Pathe, op. cit., s. 92.

jedna z cech wyróżniająca przepisy Wielkiej Brytanii na tle przepisów innych krajów, dająca możliwość dużej swobody wymiarowi sprawiedliwości w uznaniu poszczególnych przypadków za stalking. Użycie w regulacji sformułowania *course of conduct* świadczy o tym, że wymagane jest co najmniej dwukrotne nękanie ofiary przez sprawcę. Za nękanie przewidziano karę do 6 miesięcy pozbawienia wolności. Wprowadzono również typ kwalifikowany czynu, który występuje, gdy sprawca co najmniej dwukrotnie sprawia, że jego ofiara obawia się użycia wobec niej przemocy lub gdy wiedział on albo powinien był wiedzieć, że jego działania wywołują tego typu obawy. Zagrożenie karą jest w tym przypadku wyższe i wynosi do 5 lat pozbawienia wolności. Sąd może również wydać zakaz zbliżania się sprawcy do ofiary³². W odróżnieniu od przepisów antystalkingowych innych krajów, w których oceniano, czy odczucia ofiary odpowiadają odczuciom racjonalnej osoby, w przypadku regulacji brytyjskiej oceniano pod kątem racjonalności zachowanie sprawcy (a nie ofiary), badając, czy racjonalna osoba będąca sprawcą powinna zdawać sobie sprawę z faktu, że jej działanie wywołuje określone uczucia u ofiary³³.

Interesujące rozwiązania przewidziane zostały też w późniejszych nowelizacjach, w których wprowadzono dodatkowe typy przestępstwa stalkingu umożliwiające skazanie sprawcy za dokonanie jednej, a nie jak dotychczas, minimum dwóch czynności stalkujących. Wystarczające do zakwalifikowania czynu jako stalkingu było, aby nękania dopuściło się kilku sprawców, z których każdy dokonał samodzielnie jednej czynności nękającej (*Criminal Justice and Police Act 2001* – ustawa o systemie karnym i policji), albo aby jeden sprawca jednokrotnie nękał dwie lub więcej osób, jeśli celem nękania było zmuszenie drugiej osoby (niekoniecznie ofiary nękania) do dokonania czynności, która nie wynika z jego obowiązków, lub do niedokonania czynności, co do której jest uprawniony (*Serious Organised Crime and Police Act 2005* – ustawa dotycząca poważnej przestępczości zorganizowanej oraz policji)³⁴. Głównym powodem wprowadzenia takiego *novum* była możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności karnej protestujących np. przed ambasadami i siedzibami korporacji, a nie zwalczanie „zwykłego” stalkingu³⁵.

W Szkocji początkowo za wystarczającą dla walki ze stalkingiem uznawano funkcjonującą w prawie karnym instytucję tzw. *breach of the peace* (naruszenie

³² Treść ustawy Protection from Harassment Act 1997 dostępna na stronie internetowej: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/40/crossheading/england-and-wales> (data dostępu 30.03.2014 r.).

³³ C. Wells, O. Quick, *Lacey, Wells and Quick Reconstructing Criminal Law: Texts and Material*, Cambridge University Press, Cambridge 2010, s. 190.

³⁴ Tamże, s. 190.

³⁵ G. Monbiot, *Why protesters are now stalkers*, „The Guardian”, 5 lutego 2009 r., dostępny na stronie internetowej:

<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2009/feb/05/anti-stalking-liberty-central> (data dostępu 30.03.2014 r.).

spokoju), jednakże ostatecznie parlament uchwalił *Criminal Justice and Licensing (Scotland) Act 2010* (ustawa o systemie karnym i udzielaniu koncesji w Szkocji), która weszła w życie 13 grudnia 2010 r.³⁶ Szkocka koncepcja stalkingu zawiera katalog czynności wypełniających znamiona nękania i wymaga – tak jak w większości państw – aby sprawca dokonał co najmniej dwóch czynności nękających. Wyróżnia się natomiast na tle innych krajów wprowadzonym, jako instytucja prawa cywilnego, a nie prawa karnego, zakazem zbliżania się sprawcy do ofiary oraz koniecznością uwzględnienia nie tylko intencji i odczuć sprawcy, który musi chcieć lub domyślać się, że wywoła u ofiary uczucie strachu czy zaniepokojenia, ale także subiektywnych odczuć ofiary, u której działanie sprawcy musi wywołać strach lub zaniepokojenie.

Idea prawnego przeciwdziałania zjawisku stalkingu nie ograniczyła się jednak tylko do państw anglosaskich, a stopniowo zaczęła się przenosić do krajów z innych grup kulturowych, gdzie pomimo różnorodnego podejścia do tej problematyki i jego regulacji zaczęła stopniowo się rozpowszechniać, chociaż – ze względu na różnice językowe i kulturowe – wolniej niż w państwach anglosaskich.

W 2007 r. pracownicy naukowcy Instytutu Kryminologii Uniwersytetu w Modenie i Reggio Emilia, przy współpracy kilku innych uniwersytetów europejskich oraz niezależnych ekspertów (Polskę reprezentowała dr Dagmara Woźniakowska-Fajst z Polskiej Akademii Nauk), opublikowali dla Komisji Europejskiej raport pt. *Protecting Women From the New Crime of Stalking: a Comparison of Legislative Approaches within the European Union* (Ochrona kobiet przed nowym przestępstwem stalkingu: porównanie koncepcji legislacyjnych w Unii Europejskiej), w którym zebrali informacje na temat regulacji prawnych stalkingu z 25 krajów Unii Europejskiej (poza Rumunią i Bułgarią)³⁷. W momencie opublikowania raportu osiem spośród badanych państw posiadało odrębne przepisy penalizujące to przestępstwo (Austria, Belgia, Dania, Holandia, Irlandia, Malta, Niemcy oraz Wielka Brytania). W badaniach przeprowadzonych dla Komisji Europejskiej w 2010 r. wszyscy narodowi eksperci pochodzący z państw, w których nie obowiązywał odrębny przepis dotyczący stalkingu, uznali, iż istniejące wówczas w ich krajach prawo nie jest wystarczające dla prawidłowej ochrony ofiar tego przestępstwa. Jednocześnie jednak w aneksie do badań stwierdzono, iż nie istnieje

³⁶ S. Morris, S. Anderson, L. Murray, *Stalking and Harassment in Scotland*, Stationery Office, Edinburgh 2002, s. 1.

³⁷ Modena Group on Stalking, *Protecting Women From the New Crime of Stalking: a Comparison of Legislative Approaches within the European Union*, University of Modena and Reggio Emilia, 2007, dostępne pod adresem internetowym: http://stalking.medlegmo.unimo.it/RAPPORTO_versione_finale_011007.pdf (data dostępu 30.03.2014 r.).

państwo Unii Europejskiej, w którym osoba pokrzywdzona stalkingiem nie miałaby żadnych możliwości ochrony przed sprawcą³⁸.

Obecnie ustawodawstwo 14 państw Unii Europejskiej posiada odpowiednie przepisy antystalkingowe (Austria, Belgia, Czechy, Dania, Holandia, Irlandia, Luksemburg, Malta, Niemcy, Polska, Szwecja, Węgry, Wielka Brytania oraz Włochy)³⁹. Z powodu braku ich standaryzacji w postaci międzynarodowych ustaleń (np. na wzór amerykańskiego modelowego kodeksu antystalkingowego) prawo regulujące to zjawisko w poszczególnych państwach Unii Europejskiej różni się od siebie znacząco. Większość państw europejskich w swoich przepisach *antystalkingowych* stosuje słowo, które można traktować jako synonim angielskiego słowa *stalking*. Pozostałe, do których zaliczają się m.in. Niemcy, Luksemburg, używają terminu bardziej odpowiadającego angielskiemu słowu *harassment*, czyli nękanie o szerszym zakresie semantycznym niż *stalking*.

Problematyka stalkingu nie jest jednak ograniczona do grupy krajów tzw. cywilizacji zachodniej. Pod koniec XX w. zjawisko to zaczęto dostrzegać również w państwach azjatyckich, np. w Hongkongu, gdzie ostatecznie niechęć przedstawicieli mediów obawiających się wykorzystania nowego przepisu do ograniczenia wolności słowa skutecznie uniemożliwiła jego wprowadzenie, oraz w Japonii, gdzie odpowiedni przepis wprawdzie wprowadzono, jednakże jego krytyka nie ustaje⁴⁰. Uchwalone bowiem w 2000 r. w Japonii prawo antystalkingowe, którego kanwą było przede wszystkim zabójstwo Shiori Ino w 1999 r. (historia bardzo dobrze oddająca bezsilność ofiary stalkingu w związku z brakiem prawnej ochrony przed sprawcą), nie zapewniało pokrzywdzonemu wystarczającej ochrony⁴¹. Najczęściej krytykowanym elementem przepisu japońskiego jest enumeratywna lista ośmiu czynności, z których co najmniej jedną sprawca musi zrealizować więcej niż raz, by zostać uznany za stalkera (np. śledzenie, zachowywanie się niegrzecznie wobec pokrzywdzonego, wykonywanie tzw. głuchych telefonów). Nietrudno zauważyć, jak taka kazuistyczna regulacja może być wykorzystana przez stalkera, który realizując inne niż wymienione w przepisie czynności, może legalnie nękać ofiarę. Dodatkowo wymagane jest ostrzeżenie sprawcy stalkingu

³⁸ Aneks do badań przeprowadzonych dla Komisji Europejskiej: *Feasibility study to assess the possibilities, opportunities and needs to standardise national legislation on violence against women, violence against children and sexual orientation violence*, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2010, s. 15.

³⁹ Tamże, s. 66–71, dostępne pod adresem internetowym:

http://www.europarl.europa.eu/eplive/expert/multimedia/20110405MLT17038/media_20110405MLT17038.pdf (data dostępu 30.03.2014 r.).

⁴⁰ M. Yeung, *The Hunter and the Hunted*, „China Daily Clips”, 7 marca 2012 r., dostępne pod adresem internetowym:

<http://www.cdeclips.com/en/hongkong/fullstory.html?id=72415> (data dostępu 30.03.2014 r.).

⁴¹ M. Ito, *Stalker-killer's life term upheld*, „The Japan Times”, 21 grudnia 2005 r., dostępny na stronie internetowej: <http://www.japantimes.co.jp/text/nn20051221a4.html> (data dostępu 30.03.2014 r.); (staff), *Rights-Japan: New Anti-Stalking Law Put To The Test*, Inter Press Service English News Wire, 30 listopada 2000 r.

przez organy ścigania, zanim możliwe będzie postawienie go w stan oskarżenia, jednakże inaczej niż w Danii, gdzie wystarczy jedno ostrzeżenie, w Japonii procedura wymaga aż trzech ostrzeżeń (najpierw pokrzywdzony musi złożyć policji zawiadomienie wskazujące sprawcę, wówczas sprawca otrzymuje ostrzeżenie, a jeśli to nie przynosi skutku, zwierzchnik policji wydaje kolejne ostrzeżenie, w przypadku kontynuowania stalkingu zaś zbiera się komisja, która może wydać zakaz podejmowania tego typu działań przez sprawcę, i dopiero gdy po zakazie sprawca nie zaprzestanie swojego działania, może on zostać pozbawiony wolności na okres jednego roku oraz otrzymać karę grzywny). Taka przesadnie skomplikowana procedura nie dość, że nie powstrzymuje stalkera przed eskalacją swoich działań, to dodatkowo zrzuca na barki pokrzywdzonego obowiązek zbierania dowodów już w początkowym okresie stalkingu⁴². Najbardziej jednak niezrozumiałym i zupełnie niespotykanym w innych państwach elementem przepisu antystalkingowego w Japonii jest znanie miłości, które w nim występuje. Działanie sprawcy penalizowane jest tylko wtedy, gdy „działa on z chęci zaspokojenia miłości lub innych uczuć żywionych w stosunku do innej osoby, albo z chęci zaspokojenia zemsty za odrzucenie swych uczuć”⁴³. Wszelkie inne pobudki sprawcy wykluczają możliwość pociągnięcia go do odpowiedzialności za stalking. Z powyższych względów, a także z powodu niewystarczającej powagi, z jaką zjawisko to traktują organy ścigania, Japonia jest jedynym krajem rozwiniętym, w którym po wprowadzeniu przepisów antystalkingowych wciąż dochodzi do kolejnych głośnych morderstw związanych ze stalkingiem⁴⁴.

Z kolei spośród państw kontynentu afrykańskiego obecnie jedynym państwem posiadającym przepis antystalkingowy jest Republika Południowej Afryki. Podobnie jak w większości państw, główną przyczyną jego wprowadzenia były medialnie głośne przypadki stalkingu, zwłaszcza sprawa, w której stalker omal nie zabił pokrzywdzonej i jej ojca, oraz sprawa stalkera policjanta, który wykorzystywał swoją pozycję zawodową do wymuszania kontaktów seksualnych na pokrzywdzonych⁴⁵. *Protection from Harrasment Bill*, który wszedł w życie 5 grudnia 2011 r., podobnie jak ustawa obowiązująca w Anglii i Walii, posługuje

⁴² T. Larkin, *Reported stalking cases likely just tip of iceberg*, „The Japan Times”, 10 kwietnia 2007 r., dostępny na stronie internetowej:

<http://www.japantimes.co.jp/text/fl20070410zg.html> (data dostępu 30.03.2014 r.).

⁴³ M.D. West, *Lovesick Japan: Sex, Marriage, Romance, Law*, Cornell University Press, New York 2011, s. 62–63.

⁴⁴ *Police data reveals stalking victim consultations increasing*, „Japan Today”, 9 lipca 2012 r., dostępny na stronie internetowej:

<http://www.japantoday.com/category/crime/view/police-data-reveals-stalking-victim-consultations-increasing> (data dostępu 30.03.2014 r.).

⁴⁵ B. Capazorio, *Stalker victims vulnerable*, IOL News, 13 lutego 2011 r., dostępny na stronie internetowej: <http://www.iol.co.za/news/south-africa/stalker-victims-vulnerable-1.1025429#.UL0MtmfYXdc> (data dostępu 30.03.2014 r.).

się słowem *harrasment* zamiast *stalking*⁴⁶. Przewiduje on zarówno zakazy zbliżenia się oparte na prawie cywilnym, jak i sankcje karne pozbawienia wolności do 5 lat. Rozwiązaniem, które wyróżnia przepis RPA na tle przepisów innych krajów, jest przyznana pokrzywdzonemu możliwość zwrócenia się do organów ścigania o pomoc w identyfikacji sprawcy przed wystąpieniem o sądowy zakaz zbliżenia się, a także zwrócenia się przez pokrzywdzonego o ten zakaz, gdy sprawca jest jeszcze nieznan⁴⁷.

Pewnym *novum* wśród regulacji antystalkingowych jest przepis, który wprowadzono w Izraelu w 2001 r., wyróżniający – poza „zwykłym” stalkingiem – również tzw. *sexual stalking*, rozumiany na ogół jako nacechowany erotycznie, np. sprawiający sprawcy przyjemność seksualną. W większości bowiem państw stalking o charakterze seksualnym objęty jest ogólnym przepisem antystalkingowym.

Nie we wszystkich jednak krajach, mimo dostrzeżenia problemu stalkingu i uznania za niewystarczające obowiązujących dotychczas regulacji, wprowadzono przepisy antystalkingowe. Przykładowo w Iranie poprzestano na analizie problemu ze względu na nieprzygotowanie policji i systemu prawnego, w Bangladeszu po serii zabójstw będących rezultatem stalkingu Sąd Najwyższy polecił rządowi opracować politykę skierowaną przeciwko temu przestępstwu i zwracać większą uwagę na problem, natomiast w Delhi w 2010 r. wyznaczono jedynie specjalny numer telefonu dla pokrzywdzonych przestępstwem⁴⁸.

Istnieją też państwa, w których czynności wypełniające – w opinii większości świata – znamiona stalkingu są traktowane jak normalne etapy związku uczuciowego. Przykładem takiego osobliwego podejścia do stalkingu jest Korea Południowa, która nie posiada przepisu antystalkingowego i wręcz społecznie oczekiwane jest od mężczyzny dążenie do stworzenia związku z drugą osobą pomimo jej braku zainteresowania, a nawet zdecydowanego sprzeciwu. Takie zachowanie może nawet trwać kilka lat i nie jest traktowane jako stalking, ale jako oznaka miłości oraz determinacji. Koreańskie przysłowie odnoszące się do takiego za-

⁴⁶ Republic of South Africa Government Gazette No. 34818, Vol. 558, 5 grudnia 2011 r., dostępna są na stronie internetowej: <http://www.justice.gov.za/legislation/acts/2011-017.pdf> (data dostępu 30.03.2014 r.).

⁴⁷ Tamże.

⁴⁸ Amir Hossein Kordvani, *Women Stalking in Iran*, paper presented at the Stalking: Criminal Justice Responses Conference convened by the Australian Institute of Criminology and held in Sydney 7–8 December 2000, s. 10;

A. Sarkar, *Bangladesh: Get anti-stalking policy*, „The Daily Star”, 3 listopada 2011 r., dostępny na stronie internetowej: <http://www.southasianrights.org/?p=2056> (data dostępu 30.03.2014 r.); N. Anand, *Stalking: The Phenomenon, Legal Status and Preventive Measures*, 29 lipca 2012 r., dostępne pod adresem internetowym:

<http://www.mightylaws.in/208/stalking-phenomenon-legal-status-preventive-measures> (data dostępu 30.03.2014 r.).

chowania brzmi „nie istnieje drzewo, które może wytrzymać dziesięciokrotne ścięcie”⁴⁹.

Podsumowując, należy stwierdzić, iż obecnie stalking penalizowany jest jedynie w 19 krajach świata, z tym że przepisy antystalkingowe poszczególnych państw, ale i w obrębie jednego kraju, różnią się od siebie, nawet w zakresie podstawowych znamion przestępstwa. Przykład Japonii pokazuje z kolei, że również posiadanie przepisu antystalkingowego może być niewystarczające dla ochrony ofiary i pociągnięcia do odpowiedzialności sprawcy, gdy brakuje prawidłowego podejścia organów ścigania do pokrzywdzonych oraz do powagi samego zagadnienia. Mimo że w większości państw przyjęcie regulacji antystalkingowej wynikało bardziej z chęci doraźnego zaspokojenia społecznej potrzeby bezpieczeństwa, naruszonej najczęściej wskutek głośnych morderstw, niż z wykonania wnikliwych analiz i badań zjawiska, to tam, gdzie przepisy takie zostały wprowadzone, wypełniły one pewne braki prawne, które pojawiły się, gdy stalking zaczął być postrzegany jako zjawisko wymagające interwencji ze strony organów państwowych.

Generalnie można przyjąć, że wszystkie państwa, których prawodawstwo przewiduje odrębne przepisy antystalkingowe, należą do tzw. grupy państw rozwiniętych, które – z wyjątkiem Republiki Południowej Afryki – pojawiają się w czołówce zestawień takich jak lista *High-Income Economies* (gospodarki wysokodochodowe) przygotowywana przez Bank Światowy czy *Human Development Index* (wskaźnik rozwoju społecznego) sporządzony przez Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju⁵⁰. Nie można jednak nie dostrzec, że jednocześnie wiele krajów zaliczanych do rozwiniętych, takich jak Francja, Hiszpania czy Korea Południowa, pomimo znajdowania się w czołówce wymienionych zestawień, nie posiada przepisów antystalkingowych. Wysoki poziom rozwoju wydaje się zatem koniecznym czynnikiem posiadania takich przepisów, lecz niekoniecznie odpowiednio wysoki poziom rozwoju państwa predestynuje penalizację zjawiska stalkingu. Mimo więc że coraz więcej państw zaczyna dostrzegać potrzebę zmiany swojego prawodawstwa, by lepiej chronić pokrzywdzonych stalkingiem, to nie sposób oprzeć się wrażeniu, że grono, które ostatecznie podjęło konkretne działania, by mu przeciwdziałać, jest nieliczne, a staje się jeszcze mniejsze, gdy spojrzysz tylko na państwa nienależące do kultury zachodniej. Brak zainteresowania zjawiskiem w samych Indiach i Chińskiej Republice Ludowej oznaczać może dziesiątki milionów potencjalnych pokrzywdzonych, którzy

⁴⁹ J. Turnbull, *Unrequited Love...or Stalking? The Pitfalls of Dating in Korea*, „The Grand Narrative”, 8 lipca 2009 r., dostępny na stronie internetowej: <http://thegrandnarrative.com/2009/07/08/dating-in-korea/> (data dostępu 30.03.2014 r.).

⁵⁰ Lista dostępna na stronie Banku Światowego pod adresem: http://data.worldbank.org/about/country-classifications/country-and-lending-groups#High_income (data dostępu 30.03.2014 r.); lista dostępna na stronie Programu Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju pod adresem: http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_EN_Tables.pdf (data dostępu 30.03.2014 r.).

nie mogą liczyć na żadną pomoc prawną ani instytucjonalną. Jeśli do tego dodać państwa Ameryki Łacińskiej, kultury islamu oraz pozostałe kraje, to sytuacja wręcz staje się dramatyczna. Zjawisko penalizacji stalkingu, jako stosunkowo młode, wciąż nie osiągnęło jeszcze rozpoznawalności innych zjawisk, takich jak przemoc domowa czy znęcanie.

Streszczenie

Autor przybliży występowanie zjawiska uporczywego nękania na świecie oraz jego stopniowej penalizacji. Przedstawia różnice i podobieństwa w definicji oraz w przeciwdziałaniu temu zjawisku, a także cechy wyróżniające przepisy poszczególnych państw.

Słowa kluczowe: stalking, uporczywe nękanie, *harassment*, regulacje prawne, śledzenie, ofiara, penalizacja, ustawodawstwo, sprawca.

Summary

The author describes the phenomenon of stalking around the world and its gradual criminalization. He presents the differences and similarities in the definition and in the means taken to counter this behavior, along with the regulations of different countries bearing distinctive traits.

Keywords: stalking, harassment, law regulations, tracking, victim, criminalization, law, the perpetrator.